

karakter van het boek en vooral het ontbreken van een *état de question* het soms moeilijk maken om te beoordelen welke inzichten geheel nieuw zijn, zal dit boek zeker een inspirende bron kunnen vormen voor verder onderzoek naar gilden en broederschappen.

Martha Catania-Peters

M. J. van Lieburg, *Over weldoeners en wezen, bejaarden en bedeling. Uit de geschiedenis van de katholieke wezen- en bejaardenzorg te Delft* (Rotterdam: Erasmus publishing, 1996, 152 blz., f42,50, ISBN 90 5235 101 5).

In de geschiedschrijving van de Noordelijke Nederlanden na de Reformatie worden de sociale en economische activiteiten van het rooms-katholieke bevolkingsdeel niet zelden onderbelicht. Ook in de lokale en regionale geschiedschrijving gaat de aandacht vooral naar de maatschappelijke rol die de gereformeerden in het Nederlandse volksleven speelden. In dit boekje wordt de katholieke wezen- en bejaardenzorg van Delft uit de schaduw gehaald van de imposante studies waarin de gereformeerde wees- en bejaardenhuizen binnen Delft hun geschiedenis hebben vastgelegd.

De Kerkelijke stichting Stalpaert van der Wiele verzocht de auteur om aan de hand van het beschikbare archief een beknopte geschiedenis te schrijven, beginnend in het middeleeuwse Delft en uitlopend op het ontstaan en de activiteiten van de stichting. Gedurende het tijdvak tussen de Reformatie en het begin van de achttiende eeuw waren het met name particulieren binnen de rooms-katholieke gemeenschap die de zorg voor de wezen en bejaarden op zich namen. In 1749 besloten de katholieke kerk- en armmeesters om de wezen die waren ondergebracht bij particulieren, onderdak te verschaffen in een eigen weeshuis. Hoewel de oprichting van een Oude-Vrouwenhuis voor katholieke bejaarde vrouwen vier jaar later een feit was, zou er pas in 1823 een Oude-Mannenhuus komen.

Het beheer van het dagelijks leven in deze instellingen werd toegewezen aan zogenaamde binnenvaders en -moeders, die onder streng toezicht stonden van de regenten. Toen zich in de jaren dertig en veertig van de negentiende eeuw herhaaldelijk incidenten voordeden, veroorzaakt door slechte leiding en schandelijk gedrag van binnenvaders of -moeders, besloten de regenten de hulp in te roepen van religieuze orden. Vanaf 1843/44 voerden de Zusters van Liefde het bewind in het Oude-Vrouwen- en Meisjesweeshuis, en de Broeders van Ronse, later de broeders van Dongen geheten, deden dat in het Oude-Mannen- en Jongensweeshuis. In de naoorlogse periode, toen de zorg voor wezen en bejaarden door de overheid werd overgenomen, moest het rooms-katholieke armbestuur zijn werkzaamheden herzien en werd de katholieke wezen- en bejaardenzorg te Delft op geheel nieuwe leest geschoeid. Na de sluiting van de tehuisen in 1973 ging men zich vooral richten op de meer kerkelijk-sociale en -pastorale activiteiten. In 1978 besloot het rooms-katholieke armbestuur zijn naam te wijzigen in de Kerkelijke stichting Stalpaert van der Wiele.

De auteur weet vooral aan de hand van instructies van het leidinggevende personeel en de reglementen voor de bewoners een boeiend relaas te schetsen van het dagelijks leven in deze gestichten. Daaruit valt ook duidelijk op te maken dat onder invloed van de religieuzen het leven in de bejaarden- en weeshuizen strakker en gedisciplineerder werd dan vroeger. In de bijlagen (123-140) zijn naast een lijst van de opeenvolgende arbesturen en het personeel ook een aantal van deze reglementen opgenomen.

Interessant is deze studie met name ook door de verbinding van de algemene geschiedenis van de sociale zorg met de lokale kerkgeschiedenis en de stadsgeschiedenis van Delft. Dat in

het kader van deze beknopte geschiedschrijving ai deze ontwikkelingen niet in volle omvang worden geschetst, is begrijpelijk. Jammer is het wel dat de in het voorwoord geprezen studie van A. Hallema over de geschiedenis van de gereformeerde wezenverpleging te Delft in het boek verder nauwelijks ter sprake komt. Een vergelijking tussen katholieke en gereformeerde wezenverpleging was hier misschien wel op zijn plaats geweest. Dit neemt niet weg dat het boek een geslaagde aanvulling is op de lokale geschiedschrijving van de sociale zorg voor wezen en bejaarden.

Edwin Maes

A. van Zoonen, *'Stap op en laat je wegen'. De geschiedenis van 550 jaar Hoornse kermis* (Hoorn: Gemeente Hoorn, 1996, 271 blz., f62,50, ISBN 90 9009596 9).

Ter gelegenheid van 550 jaar kermis in Hoorn heeft de Hoornse gemeente vorig jaar in eigen beheer *'Stap op en laat je wegen'. De geschiedenis van 550 jaar Hoornse kermis* uitgegeven. Auteur Arie van Zoonen is een bekende verschijning in Hoorn. Deze oud-rector en amateur-historicus publiceerde eerder onder meer over de Hoornse Zaadmarkt tussen 1750 en 1970 en over de geschiedenis van de Hoornse schouwburg.

Het ontstaan van de Sint-Laurensjaarmarkt in 1446 ziet Van Zoonen als het begin van de Hoornse kermis. Deze jaarmarkt ontwikkelde zich al spoedig tot een hoogtepunt in het middeleeuwse stadsleven. De kerkmisprouce waarmee de markt werd ingewijd, ging buiten de kerk een eigen leven leiden. Theater, dat vroeger in de kerk diende ter ondersteuning van de mis, werd nu ter vermaak op het marktplein opgevoerd. Reizende artiesten, kwakzalvers en muzikanten kwamen hier in groten getale op af.

De kermis ontwikkelde zich tot een vast onderdeel van de Hoornse jaarmarkt en was vanwege haar wereldlijke karakter een voortdurende bron van conflicten tussen de kerk en de stedelijke autoriteiten. De kerk was met name tegen het opvoeren van theater, omdat hierin Gods naam werd misbruikt en omdat het aanzette tot 'ledigheid en lichtzinnigheid'. Het stadsbestuur echter beschermde dit populaire volksvermaak, dat immers van heinde en ver toeschouwers trok en zo voor goede inkomsten zorgde. In de negentiende eeuw verdrong het groeiende aantal winkels de oorspronkelijke handelsfunctie van de jaarmarkt. De kennis werd echter steeds belangrijker als bron van vermaak en ontwikkelde zich gaandeweg tot de kermis zoals wij die nu kennen.

Van Zoonen beschrijft de ontwikkeling van de Hoornse kermis chronologisch in acht hoofdstukken. Vervolgens behandelt hij in zes thematische hoofdstukken verschillende onderwerpen die in het eerste deel van het boek meer zijdelings ter sprake komen. Zo noemt hij het verzet tegen de kermis door kerkelijke instellingen en de relatie tussen de kermis en de overheid. De laatste vijftig bladzijden in het boek bevatten onder andere 'aantekeningen', een verantwoording, afbeeldingen van kaarten en plattegronden van de stad Hoorn, een overzicht van jaartallen, een personenregister en een lijstje adressen voor verder onderzoek.

De 'aantekeningen' blijken uitgebreide informatieve noten te zijn. Naar de bronnen wordt verwezen in de verantwoording. De auteur heeft vooral gebruik gemaakt van de Archiefdienst Westfriese gemeenten in het stadhuis van Hoorn. Daarnaast heeft hij interviews afgenomen. In de verantwoording noemt Van Zoonen per hoofdstukje een aantal bronnen, maar omdat het niet duidelijk is welke bron bij welke bewering in de tekst hoort, maakt dit van eventueel nazoeken een moeizaam karwei.

Het is jammer dat de auteur zijn bronnenmateriaal nauwelijks interpreteert, maar vooral